

ՕԳԵՐԵՒՈՒԹԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սամեկ կամ Սիմոն քամին :

Սամեկ կամ Սիմոն կ'ըսուի այն տաք ու փնասակար քամին , որ Բփրիկէի և Բփիոյ մէջ կը տեսնուի , և Լգփպտացւոյ լեզուովը Գաճի (յիսուն) կը կոչուի , որովհետեւ յիսուն օրուան միջոց կը չնչէ , ապրիլի վերջէն սկսած ինչուան յունիս : Լըբոր ասիկայ կը փչէ , միջնուրտը ծիրանեգոյն կը ներկուի , օգն իր առաձգութիւնը կը կորսնցընէ , արեւը շուք չձգեր , չոր ու կիզող տաքութիւն մը կը տիրէ , և երբեմն երբեմն յանկարծակի մորիկներ կ'ելան՝ բորբոքեալ հնոցի մը հանած շոգւոյ մորիկներուն նման : Այ է այն ճանապարհորդին , որ անապատէն անցնելու ատենը՝ սամեկը վրան կը հասնի : Բայ քամին էր որ փճացուց Լամբիւսէսի խրկած բանակը Բմն Բրամազգայ օաղիսին դէմ : Երբոր կ'երթար զօրքը աւազին մէջէն , կ'ըսէ հերոդոտոս , և գրեթէ կէս ճամբան հասած էր , հարաւային ուժգին և մրկալից քամի մը ելաւ , և անանկ աւազի յորձանքներ վեր հանեց , որոնք ծածկեցին բոլոր բանակը :

« Լըբոպա և Լոր Բշխարհը , կ'ըսէ արդի ճանապարհորդ մը , չունին այնպիսի ահաւոր պատիժ մը որ սիմոնին հասնի : Բնանկ կատաղութեամբ ու անանկ աննման թափով քամի քամիի վրայ կը հանէ և անանկ հրակէզ գողորշիներ կը բերէ , որ իրեն առջեւ ելած ամէն բան կը դղրդի , կը կործանի , վեր կը նետուի , կ'երի կը մրկի . և հրաշալի բան մըն է՝ այսօրուան օրս դեռ կանգուն տեսնալը եգիպտական հողուն վրայ այն Բուրգերը , որոնց վրայ շատ անգամ կը դիմեն այս սարսափելի մըրիկները :

« Սովորաբար ուղտերը մէկ երկու ժամ առաջ կ'իմանան փոթորկին մերձենալը , և այնպիսի այլալուծիւններ կը տեսնուի վրանին , որ մէկէն կը հաս-

կրնան գալիք ճախորդութիւնը Պետուինք և կարաւանները : Խեղճ կենդանիները կռնակին քամին դարձուցած՝ գետին կը փռուին ու զլուխին աւազին վրայ կը կռթնցընեն . և ոչ անօթութիւն , ոչ ծարաւը , և ոչ այլ ինչ կարող է շարժելու զանոնք այն դիրքէն :

« Սի միայն միջոց մը ունին փրկութեան կարաւանին ճամբորդները . մէկէն վրանին կը տնկեն գետնին վրայ , և անոնց ամէն ծակերը աղէկ մը գոցելն ետքը՝ գետինը կը տարածուին կը պառկին , գլուխին վերարկուի մէջ առած , և քովերին ամանով մը ջուր դրած , և անանկ անշարժ կը կենան , մինչև որ փոթորիկը քանդէ կործանէ և ետքը աստիճանաբար տկարանայ , նուազի , ու բոլորովին անցնի :

« Չիերուն թէ որ աչուրներն ու կանջները չգոցուի , կ'անշնչանան կը սատկին այն ամենանուրբ աւազին յորձանքներէն , որ քամին դիզած կարմիր փոշոյ բլուրներէն կը թռչի ու կը տարածուի ամէն կողմ : Սարմնոյ ու իցէ մերկ մասը , որուն դպի այս աւազը կամ փոշին , մէկէն կը բորբոքի ու ածուխ կը դառնայ՝ իբրեւ թէ տաք երկաթ մը դրած ըլլայի վրան : Տիկերուն ու անօթներուն մէջ գտնուած ջուրը կը ցամքի : Սարգուս լեզուն կը չորնայ , շրթունքները կը պատուին : Որուն որ երեսին զարնուի աւազը , աչուրներէն ու քիթերէն արիւն կը վազէ . մէկ վայրկենի մէջ՝ բոլոր երեսը կը սենայ , ու մորթը կիր կը դառնայ :

« Իմունը ոչ երբեք տասը ժամէն աւելի կը քչէ . անկէց աւելին անկարելի էր որ մարդկային մարմինը կարենար դիմանալ :

Սահարայի արեւմտեան կողմը Հաբ-ճադ-ճա կը կոչուի ասիկայ , և սամեկէն քիչ մը կը տարբերի : Գեկտեմբերի , յունուարի ու փետրուարի մէջ կը փչէ , իւրաքանչիւր տարի իրեք կամ չորս անգամ . և ամէն մէկ անգամուն՝ մէկ , երկու , հինգ կամ վեց օր կը տեւէ , և երբեմն ինչուան տասնըհինգ օր ալ : Բորբոքումն ու սատկութիւնը քիչ մը նուազ-

է քան զմիւսը . բայց անանկ թանձր մտաւարտը մը կը բերէ իրեն հետ , որ արեւը հազիւ ցորեկուրնէ քանի մը ժամ վերջը կը տեսնուի :

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐԱԼՈՒՐԻՔ

(Շարունակութիւն . Տես երես 24)

Դ

Ըրդեօս իրնայ գիտաւոր մը եր ընթացից ձեշ երկրիս հանրապետական շարժումը : — Եթէ մեր մոլորակային գրուածիւնն ու մեր աստեղական գրուածիւնն ունին մէջերնին իրենց կայունութեան պայմանները , կրնանք բոլորովին անվախ ըլլալ երկրիս ապահովութեանը վրայ : Գիտաւորներն , այն նորատեսիլ ու բազմափոփոխ աստղերը , որոնց թիւն , ըստ ասելոյ Վեբլերի , այնչափ շատ է ինչպէս ձկներն համատարած ովկիանոսին մէջ , չէն կրնար արդեօք իրենց երազ ու անստոյգ ընթացիցը մէջ երկրիս հանդիպիլ կամ զարնուիլ : Ընդամենը 1832 Պիեթայի ըստած գիտաւորը , որուն պարունակն հաշուեց Սանդիսի Ռատուայի աստեղաբաշխը , եթէ ամիս մը յառաջագոյն դարձնէ երկրիս պիտի հանդիպէր : Ըստպիտի հանդիպման մը հեռեանքներն արդեօք ինչ կրնան ըլլալ :

Գիտաւորներն այն երկնային մարմիններն են , որոնք հասարակօրէն իրենց մէջ տեղը թանձր ու աւելի սպառնալիք մաս մը կամ պարտաճառ ունին , և բոլորովին լուսեղէն գոլորշիք կամ միջուկ լուսաւոր շրջանակ մը , որով իրենց չորս դին մագի կամ գէսի փունջի մը նման կ'երևայ , որմէ գիտաւոր , կամ վարսաւոր և կամ վարսաճ ըստեցան : Ընդհանրապէս ասոնք պոչաւոր աստղալ կ'ըսուին , վասն զի զրեթէ միշտ իրենց մէկ դին գոլորշի ձգած ու երկրնցած լուսեղէն մէկ կամ աւելի շառաւիղներ կ'ունենան , որոնք երբեմն 50 , 60 , 90 և ինչուան 104 աստիճան կը ձգուին երկնից երեսը , և շատ անգամ պոչի պէս անոնց ետեւէն

կ'երթան , ուստի և անոնց պոչը կ'ըսուին ¹ :

Վասնի որ գիտութիւնը չէր յայտնած այն օրէնքներն , որոնցմով կը կանոնաւորին երկնային մարմնոց շարժմունքները , գիտաւորաց երեւալը մեծ վախ կը ձգէր մարդկանց սիրտը , և մեծաւ մեծ չարեաց գուշակ կը սեպուէր : Բայց երբ Վալիլէոս և Վիլհելմ Ժանսենը , ցուցին տիեզերաց ճշմարիտ գրուածիւնը , և խորտակեցին այն ծանրաբեռն խիստ բիւրեղեայ կամարներն , որոնց յանձնած էին հինք աշխարհիս կայունութիւնը , շատ չանցաւ իմացութեամբ որ գիտաւորները մեր մթնոլորտին մէջ գոյացած օգերեւոյթներ չեն , և ոչ ըստ կամի թափառական մարմիններ միջոցին ընդարձակութեանը մէջ , այլ թէ անոնք ալ մոլորակաց նման հաստատուն և որոշ պարունակներով արեւուն չորս դին կը պտըտին : Ընկէ ետեւ դադրեցան գիտաւորները ահաւորողի պատճառ ըլլալէն , և ընդհակառակն ազնուական և խորին քննութեանց դուռն բացին իմաստասիրաց առջև :

Հազիւ թէ Վիլհելմ գտաւ տիեզերական ձգողութիւնը , և անփոփոխ կաւնոններու տակ ձգեց երկնային մարմնոց շարժմունքները , հալլէյ իր աշակերտն ու ընկերը այս կանոնները մերձեցուց գիտաւորաց շարժմանը , և տեսաւ որ անոնց պարունակներն արեւուն չորս դին կը կատարուին և տիեզերական ձգողութեան օրէնքներէն կախմունք ունին : Եւ այս ապացուցութիւնս ճշմարիտ շարժման գիտաւորաց առաջին անգամ տրուեցաւ երբ 1680 Թուոյն մեծ գիտաւորն երեւցաւ , և այս բանիս փառքը բոլորովին Վիլհելմի և հալլէյի կը պատշաճի :

Բայց հնոց մէջ ալ Սենեկա իմաստասէրը , Վերոն կայսեր վարժապետը , առաջինն եղաւ որ յիշատակաց արժանի և ճշմարիտ կարծիք ու դատումն ունեցաւ գիտաւորաց վրայ : Ընդ այս իմաստ

¹ Եւրոպայից կ'ըսեն ասոնց քոմէթ , յունական քոմի բառէն որ գէս կամ մալ ըսել է . և յունարէն կ'ըսուի քոմիդիս , որ է ըսել մալաւոր , գիտաւոր :